

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КОСЯЧЕНКО КСЕНІЯ ЕДУАРДІВНА

УДК 343.9 (477)

**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ
КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕУРЯДОВИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Реферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дніпро – 2025

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпровському державному університеті внутрішніх справ.

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Вознюк Андрій Андрійович,

Національна академія внутрішніх справ,

головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

з проблем протидії злочинності ННІ поліцейської діяльності;

доктор юридичних наук, професор

Козич Ігор Васильович,

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,

завідувач кафедри політики у сфері боротьби зі злочинністю

та кримінального права Юридичного навчально-наукового інституту;

доктор юридичних наук, професор

Курилюк Юрій Богданович,

Національна академія управління,

професор кафедри теорії та історії держави і права.

Захист відбудеться 25 грудня 2025 року о 09.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Науки, 26).

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Василь БЕРЕЗНЯК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Конституція України у ч. 1 ст. 36 проголосила, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Таке положення основного закону знайшло своє відображення у багатьох національних нормативно-правових актах та актуалізується у положеннях про діяльність різних міжнародних організацій, що не належать до державних.

Згідно з даними Української Вікіпедії, неурядовими організаціями в Україні називаються громадські організації, громадські об'єднання, благодійні організації (благодійне товариство, благодійна установа, благодійний фонд), професійні спілки, їх об'єднання, об'єднання організацій роботодавців, відокремлені підрозділи іноземних неурядових організацій, представництва, філії іноземних благодійних організацій, творчі спілки, їхні територіальні осередки. Міжнародні неурядові організації, у свою чергу, є громадськими об'єднаннями індивідів, які беруть участь у політичній діяльності, у тому числі і поза межами держави свого перебування.

Звичайно, в Україні та інших країнах різні неурядові організації є своєрідними каталізаторами розвитку громадянського суспільства; особливо на їхньому фоні виділяються ті, статутною діяльністю яких є профілактика правопорушень. Так, в Україні діють Центр протидії корупції, Громадянська мережа «ОПОРА», визнані в усьому світі міжнародні неурядові організації – Transparency International, La Strada, Humans Rights Watch, Amnesty International, «Лікарі без кордонів» та ін.

Звичайно, в умовах російсько-української війни актуалізувалася діяльність тих вітчизняних та міжнародних неурядових організацій, які або допомагають Україні у відсічі російської збройної агресії, або моніторять стан дотримання міжнародних зобов'язань щодо правил ведення війни. Водночас здійснена росією у ХХІ столітті окупація частини території України по суті зруйнувала систему міжнародного права, систему міжнародної безпеки, основою яких була непорушність державних кордонів. Так, наразі переоцінюється діяльність Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного Комітету Червоного Хреста (в частині захисту українських військовополонених та захоплених цивільних осіб), МАГАТЕ та ін.

У вітчизняній кримінологічній науці при визначенні суб'єктів протидії злочинності неурядові організації віднесено до «участі громадськості»; при цьому окремого монографічного дослідження їхньої кримінологічної діяльності, особливо в умовах війни, не проводилося.

У науці проблему протидії злочинності різними суб'єктами досліджували

такі вчені, як: А. Андрушко, О. Бандурка, В. Батиргарєєва, В. Борисов, В. Василевич, А. Вознюк, В. Голіна, Б. Головкін, О. Гритенко, О. Джужа, А. Закалюк, О. Кальман, І. Козич, І. Копотун, О. Костенко, Ю. Курилюк, О. Литвак, О. Литвинов, О. Мартиненко, І. Медицький, М. Мельник, В. Мисливий, С. Мозоль, А. Музика, О. Орлов, О. Рябчинська, Н. Савінова, В. Тацій, В. Трубников, П. Фріс, В. Шаблистий, О. Юнін, О. Юхно та ін.

На дисертаційному рівні М. Яцина в м. Івано-Франківськ у 2021 р. захистив дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії з права на тему: «Неурядові організації як суб'єкти кримінологічної політики»; у 2018 р. С. Шрамко в м. Харків захистила кандидатську дисертацію «Роль громадськості у запобіганні злочинності в Україні». М. Колодяжний у 2017 р. опублікував монографії: «Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність» та «Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід».

Праці цих та інших вчених описують роль громадськості та неурядових організацій у протидії злочинності до 24 лютого 2022 р., після – увага науковців переважно зосереджена на науковому обґрунтуванні та документуванні воєнних злочинів російських військовослужбовців та інших комбатантів. По суті кримінологічна діяльність неурядових організацій в Україні є малодослідженим явищем, що і обумовило вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до: Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.04.2024 № 476; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки, затвердженої наказом МВС України від 21.05.2024 № 326; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022–2026 роки, затвердженої наказом МОН України від 03.02.2022 № 109.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних засад, правового регулювання та практичного розв'язання національними та міжнародними неурядовими організаціями завдань у сфері запобігання кримінальним правопорушенням сформулювати специфіку здійснення ними кримінологічної діяльності, а також визначити шляхи удосконалення останньої.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*:

– розглянути кримінологічну діяльність неурядових організацій як предмет наукових розвідок;

– проаналізувати методологію дослідження кримінологічної діяльності неурядових організацій;

- розкрити поняття і види кримінологічної діяльності неурядових організацій;
- охарактеризувати наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу неурядовими організаціями;
- описати взаємодію неурядових організацій з іншими суб'єктами протидії злочинності;
- охарактеризувати механізм реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій;
- встановити особливості інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження кримінологічної діяльності неурядових організацій;
- встановити ефективність кримінологічної діяльності неурядових організацій та визначити її вимір;
- вивчити зарубіжний досвід кримінологічної діяльності неурядових організацій;
- сформулювати основні напрями вдосконалення правового забезпечення діяльності неурядових організацій в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері правового регулювання діяльності неурядових організацій.

Предмет дослідження складають теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні.

Методи дослідження обрано з урахуванням об'єкта і предмета роботи. За допомогою діалектичного методу визначено сутність і зміст кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні (розділи 1, 2, 3, 4). За допомогою законів формальної логіки визначено взаємодію неурядових організацій з іншими суб'єктами протидії злочинності (підрозділ 2.2), сформульовано авторське бачення поняття кримінологічної діяльності неурядових організацій (розділ 1).

При проведенні дослідження застосовувалися такі наукові методи, як: догматичний – при опрацюванні законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, якими регламентовано кримінологічну діяльність неурядових організацій (підрозділи 1.2, 2.1, 3.2, 4.2.); системно-структурний і функціональний, за допомогою яких було охарактеризовано наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу неурядовими організаціями (підрозділ 2.1); аналізу та синтезу – під час опрацювання основних видів, форм, методів і засобів кримінологічного забезпечення стратегії і тактики кримінологічної діяльності неурядових організацій (підрозділи 3.1, 4.1, 4.2). Статистичні методи застосовувалися для вивчення інформаційної та емпіричної основи дослідження (підрозділ 3.2). Застосування методу моделювання надало можливість розробити на концептуальному, законодавчому й науковому рівнях пропозиції та рекомендації щодо основних напрямів удосконалення правового забезпечення діяльності неурядових організацій в Україні (розділи 3, 4). Компаративний метод дозволив вивчити зарубіжний досвід кримінологічної

діяльності неурядових організацій (підрозділ 4.2).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі філософії, загальної теорії держави і права, міжнародного права, кримінології, адміністративного та інформаційного права, кримінального та цивільного права та інших галузевих правових наук.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які визначають теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні. Проаналізовано також міжнародні правові акти і законодавство деяких зарубіжних країн, досвід яких у галузі кримінологічної діяльності може бути використаний в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять відомості щодо особливостей кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні та світі, джерел фінансування їхньої діяльності, опубліковані дані кількісних та якісних показників діяльності неурядових організацій в Україні в умовах воєнного стану.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації вперше комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки, на системному рівні аналізу та узагальнення виявлено, описано і пояснено феномен кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачкою. Основні з них такі:

уперше:

- на основі аналізу теоретичних засад, правового регулювання та практичного розв’язання неурядовими організаціями завдань у сфері захисту прав людини, в тому числі в умовах збройного конфлікту, запобігання кримінальним правопорушенням створено теоретичну концепцію їхньої кримінологічної діяльності, основою якої є ідея про те, що усі держави мають неухильно дотримуватися норм міжнародного права, усіляко сприяти створенню нових та функціонуванню існуючих об’єднань громадян, не втручатися у їхню діяльність;

- кримінологічну діяльність неурядових організацій визначено як сукупність заходів аналітичного, координаційного, виховного, запобіжного, організаційного, наглядового, гуманітарного, інформаційного та освітнього характеру, що вживаються суб’єктами, не наділеними державно-владними повноваженнями, на спеціально-кримінологічному, індивідуальному, віктимологічному рівнях стосовно невизначеного кола осіб (в умовах збройного конфлікту – адресно) задля усунення та нейтралізації чинників, що спричиняють правопорушення;

- запропоновано диференціювати кримінологічний моніторинг, що здійснюється неурядовими організаціями, на такі стадії: 1) підготовчу – стадія,

на якій відбувається встановлення цілей та завдань, визначаються суб'єкти (підрозділи, фахівці), які братимуть участь у моніторингу, методи отримання кримінологічної інформації тощо; 2) пошукову – стадія збирання кримінологічної інформації; 3) аналізу та узагальнення отриманої інформації; 4) оціночну – стадія, на якій здійснюється порівняння отриманої інформації з початковими припущеннями, відбувається отримання кінцевого продукту моніторингу;

– встановлено, що основними напрямками взаємодії неурядових організацій із правоохоронними органами в частині протидії злочинності є: 1) охорона громадського порядку та безпеки (узгодження маршрутів планування з огляду на оперативну обстановку, спільне патрулювання території, спільна участь у інших заходах із охорони громадського порядку та безпеки тощо); 2) обмін інформацією кримінологічного характеру; 3) взаємодопомога у виявленні та усуненні детермінантів вчинення кримінальних правопорушень; 4) участь у науково-практичних заходах; 5) матеріально-технічна допомога; 6) проведення кампаній, спрямованих на протидію злочинності, тощо;

– доведено, що ефективність кримінологічної діяльності неурядових організацій полягає у досягненні заздалегідь поставленої мети, цілей або завдань щодо захисту прав і свобод людини та громадянина, які передбачені статутом неурядової організації, у співвідношенні до затрачених ресурсів, які були використані на отримання бажаного результату кримінологічної діяльності (виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, зменшення статистичних показників щодо вчинених кримінальних правопорушень, надання гуманітарної допомоги тощо);

– на підставі аналізу досвіду кримінологічної діяльності зарубіжних національних та міжнародних неурядових організацій сформульовано висновок про те, що ефективна протидія злочинності досягається шляхом: 1) обрання актуального напрямку кримінологічної діяльності – вибір вектора протидії злочинності має бути обґрунтованим (конкретною проблемою не займається жодна інша неурядова організація); 2) врахування передового досвіду роботи інших суб'єктів у цій сфері; 3) взаємодії з іншими суб'єктами протидії злочинності; 4) проведення інформаційних кампаній, усунення причин та умов злочинів та кримінальних проступків; 5) участі у вихованні молодого покоління громадян у дусі гуманізму, поваги до особи, законослухняності;

удосконалено:

– наукову позицію, відповідно до якої взаємодія суб'єктів протидії злочинності – це узгоджена спільна діяльність рівних за своїми правами та обов'язками суб'єктів протидії злочинності, що здійснюється у законний спосіб та спрямована на запобігання кримінальним правопорушенням та правове реагування на них;

– твердження про те, що, зважаючи на багатовекторність напрямів

кримінологічної діяльності, яку здійснюють неурядові організації, цей суб'єкт (в узагальненому виді) взаємодіє зі всіма суб'єктами протидії злочинності (як загальними, так і спеціальними). Найбільш поширеними є випадки взаємодії з правоохоронними органами (зокрема, Національною поліцією України, СБУ, Державною прикордонною службою України, ДКВС України тощо);

дістало подальшого розвитку:

– твердження про те, що під механізмом реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій слід розуміти сукупність нормативно-правових актів та відносин взаємозалежної системи суб'єктів кримінологічної діяльності (з одного боку, суб'єкти кримінологічної діяльності можуть бути будь-якої форми власності, а з іншого – вони обов'язково є об'єднаннями або організаціями недержавної форми власності), що спрямовані на виявлення причин та умов, а також попередження злочинної діяльності;

– положення кримінологічної науки про те, що Міжнародний комітет Червоного хреста займає передове місце поміж неурядових організацій, які надають медичну та (або) гуманітарну допомогу постраждалим від війни в Україні, його діяльність є орієнтиром для багатьох державних та міжнародних громадських об'єднань.

Особистий внесок здобувача. Дисертація підготовлена її авторкою самостійно. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, є значний внесок здобувачки. Зокрема, у роботах: Kosiachenko K., Pochtovyi M., Kyrychenko A., Spilnyk S., Mozol V. Activity of NGOs as a constituent element of policy in the field combating crime – авторкою здійснено аналіз проблематики правового регулювання діяльності неурядових організацій у протидії злочинності; Yanishevskaya K., Kosiachenko K., Kamyshanskyi O., Neviadovskyi V., Telizhenko L. Transdisciplinary theory of the nature of crime as an expression of a symbiotic complex approach – авторкою досліджено деякі особливості протидії злочинності громадськими організаціями; Shablysty V. V., Kosiachenko K. E., Berezniak V. S., Katorkin R. A., Konopelskyi V. Y. Activities of international medical and humanitarian NGOs in Ukraine under martial law – авторкою досліджено особливості діяльності міжнародних неурядових організацій в умовах війни в Україні; Косяченко К. Е., Замкова Д. Р. Сучасні проблеми цивільного права України в інших галузях права – авторкою вивчено правову основу діяльності неурядових організацій в Україні; Косяченко К. Е., Ткаченко П. І. Участь військовослужбовців у цивільних правовідносинах – авторкою показано роль військовослужбовців у формуванні громадянського суспільства.

Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертаційному дослідженні не використовувалися. Наукові результати та висновки, які виносилися на захист кандидатської дисертації, повторно на захист не виносяться.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що у:

– *науково-дослідній сфері* ці результати, які в сукупності становлять цілісне знання про кримінологічну діяльність неурядових організацій в Україні, можуть бути основою для подальшої розробки відповідних проблем;

– *галузі правотворчості* висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані для підготовки й уточнення низки законодавчих та підзаконних актів у сфері кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні;

– *правозастосовній діяльності* використання одержаних результатів дозволить підвищити ефективність процесів і процедур організації та здійснення кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні;

– *освітньому процесі* матеріали дисертації доцільно використовувати при підготовці підручників та навчальних посібників із дисциплін «Кримінальне право», «Кримінологія», «Міжнародне гуманітарне право» тощо.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені дисертанткою на таких всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права» (м. Одеса, 25 лютого 2022 р.); «Перспективи розвитку територій: теорія і практика» (м. Харків, 16–17 листопада 2022 р.); «Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку» (м. Одеса, 25–26 листопада 2022 р.); «Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Дніпро, 23 листопада 2022 р.); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 17 березня 2023 р.); «Правові засади організації та здійснення публічної влади» (м. Хмельницький, 31 березня 2023 р.); «Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Дніпро, 16 листопада 2023 р.); «Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем» (м. Кропивницький, 08 грудня 2023 р.); «Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів» (м. Дніпро, 29 лютого 2024 р.); «Методологія сучасних наукових досліджень» (м. Харків, 22–23 лютого 2024 р.); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.); «Інтеграція науки та практики управління в умовах соціокультурних трансформацій» (м. Полтава, 25 квітня 2024 р.); «Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики» (м. Кривий Ріг, 26 квітня 2024 р.); «Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі» (м. Суми, 31 травня 2024 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані за результатами дисертаційної роботи, висвітлено в 18 статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, 3 статтях, опублікованих у виданнях, які включені до наукометричних баз даних Web of

Science Core Collection, Scopus, 15 працях апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з основної частини (вступу, чотирьох розділів, що об'єднують 8 підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 386 сторінок. Список використаних джерел налічує 321 найменування і займає 36 сторінок, додаток викладено на 6-х сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, сформульовано теоретико-методологічні основи й інформаційну та емпіричну базу, обґрунтовано наукову новизну отриманих результатів, їхнє практичне значення, окреслено форми апробації, структуру й обсяг дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Стан наукової розробки та теоретичні засади кримінологічної діяльності неурядових організацій» складається з двох підрозділів, у яких охарактеризовано кримінологічну діяльність неурядових організацій як предмет наукових розвідок, методологію дослідження кримінологічної діяльності неурядових організацій.

У *підрозділі 1.1 «Кримінологічна діяльність неурядових організацій як предмет наукових розвідок»* вказано на те, що проблемі кримінологічної діяльності та кримінологічного забезпечення загалом у контексті запобігання злочинності присвячена одна робота (В. Бесчастний). Також у двох працях вивчено цей напрям щодо Національної поліції України (А. Коваленко, А. Фоменко), і по одній роботі спрямовано на дослідження кримінологічної діяльності, відповідно: органів прокуратури України (О. Іщук), судово-експертних установ України (Н. Філіпенко), органів кримінального судочинства України (Н. Сидоренко), Державної кримінально-виконавчої служби України (С. Спільник).

Що ж стосується кримінологічної діяльності саме неурядових організацій, то окремих дисертаційних досліджень на зазначену цільову тематику в Україні не проводилося. Певною мірою цієї проблематики в 2021 р. торкнувся у своїй кандидатській дисертації «Неурядові організації як суб'єкти кримінологічної політики» М. Яцина, оскільки кримінологічна політика є явищем ширшим, ніж кримінологічна діяльність, і остання по суті виступає інструментом реалізації кримінологічної політики.

У *підрозділі 1.2 «Методологія дослідження кримінологічної діяльності неурядових організацій»* аргументовано, що до обсягу поняття «кримінологічна діяльність неурядових організацій» слід відносити наглядові, координаційні, інформаційні, допоміжні та інші дії, спрямовані на виявлення причин та умов,

які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, а також заходи щодо їх усунення.

Під час методологічного дослідження кримінологічної діяльності неурядових організацій були проаналізовані загальнофілософські, загальнонаукові та спеціальні методи. З-поміж загальнофілософських виділено діалектичний метод, який був використаний для: вивчення механізмів узагальнення історичного досвіду; аналізу динаміки розвитку принципів і напрямів кримінологічної діяльності неурядових організацій; ознайомлення зі станом розробки теоретико-прикладних проблем кримінологічної діяльності неурядових організацій в теорії міжнародного права; дослідження закономірностей розвитку передумов застосування кримінологічної діяльності неурядових організацій; з'ясування етапів формування аналітичної природи кримінологічної діяльності неурядових організацій. Щодо загальнонаукових методів, то особливу увагу було приділено синергетичному підходу, який був використаний для: аналізу ролі міжнародного права у сфері прав людини; визначення ролі запобігання кримінальним правопорушенням на міжнародному рівні; дослідження ролі міжнародного права у сфері запобігання кримінальним правопорушенням; ознайомлення з міжнародно-правовими формами роботи Організації Об'єднаних Націй у сфері запобігання злочинності.

Розділ 2 «Окремі напрями кримінологічної діяльності неурядових організацій» складається зі двох підрозділів, у яких окреслено наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу неурядовими організаціями та взаємодію неурядових організацій із іншими суб'єктами протидії злочинності.

У підрозділі 2.1 *«Наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу неурядовими організаціями»* встановлено, що на сьогодні на законодавчому рівні не закріплено зміст поняття «кримінологічний моніторинг», що, з одного боку, відкриває широке поле для досліджень у науковій сфері, проте з іншого – заважає виробленню уніфікованого підходу визначення сутності цього напрямку кримінологічної діяльності, кількості та наповненості стадій.

Встановлено, що відсутність закріпленого на законодавчому та підзаконному рівнях визначення категорії «кримінологічний моніторинг» вносить певний деструктив у реалізацію названого напрямку кримінологічної діяльності. Зокрема, така невизначеність призводить до відсутності єдиного розуміння широти змісту цього поняття, кількості та сутності стадій тощо.

Запропоновано розглядати під кримінологічним моніторингом науково обґрунтовану систему безперервних спостережень, вимірювань, досліджень та контролю, змістом якої є здійснювані планомірні дії зі збирання, аналізу, узагальнення, порівняння з очікуваними результатами або початковими припущеннями, оцінки кримінологічно значущих явищ, процесів і станів об'єктів у різні періоди часу, спрямовані на підвищення ефективності протидії злочинності.

На основі аналізу змісту категорії «криміногенний» підтримано позицію,

відповідно до якої поняття «кримінологічний моніторинг» та «моніторинг криміногенної ситуації» співвідносяться як ціле та частина.

Запропоновано диференціювати кримінологічний моніторинг, що здійснюється неурядовими організаціями, на такі стадії, як:

- 1) підготовча – стадія, на якій відбувається встановлення цілей та завдань, визначаються суб'єкти (підрозділи, фахівці), які братимуть участь у моніторингу, методи отримання кримінологічної інформації тощо;
- 2) пошукова – стадія збирання кримінологічної інформації;
- 3) аналізу та узагальнення отриманої інформації;
- 4) оціночна – стадія, на якій здійснюється порівняння отриманої інформації з початковими припущеннями, відбувається отримання кінцевого продукту моніторингу.

У підрозділі 2.2 «Взаємодія неурядових організацій із іншими суб'єктами протидії злочинності» підтримано наукову позицію, відповідно до якої взаємодія суб'єктів протидії злочинності – це узгоджена спільна діяльність рівних за своїми правами та обов'язками суб'єктів протидії злочинності, що здійснюється у законний спосіб та спрямована на запобігання кримінальним правопорушенням та правове реагування на них.

Аргументовано, що, зважаючи на багатовекторність напрямів кримінологічної діяльності, яку здійснюють неурядові організації, цей суб'єкт (в узагальненому виді) взаємодіє з усіма суб'єктами протидії злочинності (як загальними, так і спеціальними). Найбільш поширеними є випадки взаємодії з правоохоронними органами (зокрема, Національною поліцією України, СБУ, Державною прикордонною службою України, ДКВС України тощо).

Доведено, що основними напрямками взаємодії неурядових організацій із правоохоронними органами в частині протидії злочинності є:

- 1) охорона громадського порядку та безпеки (узгодження маршрутів планування з огляду на оперативну обстановку, спільне патрулювання території, спільна участь у інших заходах із охорони громадського порядку та безпеки тощо);
- 2) обмін інформацією кримінологічного характеру;
- 3) взаємодопомога у виявленні та усуненні детермінантів вчинення кримінальних правопорушень;
- 4) участь у науково-практичних заходах;
- 5) матеріально-технічна допомога;
- 6) проведення кампаній, спрямованих на протидію злочинності, тощо.

Розділ 3 «Напрями реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій» складається з двох підрозділів, у яких охарактеризовано механізм реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій, інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження кримінологічної діяльності неурядових організацій.

У підрозділі 3.1 «Механізм реалізації кримінологічної діяльності

неурядових організацій» констатовано, що від дієвості та налагодженості механізму реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій безпосередньо залежить кримінологічна політика як підсистема політики у сфері боротьби зі злочинністю.

Водночас необхідно чітко розмежовувати «публічну політику» від «державної політики» саме з огляду на суб'єктний склад. Зокрема, публічна політика характеризується участю у політичній діяльності громадянського суспільства. У той час як державна політика здійснюється тільки суб'єктами державної форми власності. Зважаючи на це, публічна політика є ширшим за державну політику поняттям. Тому, розглядаючи кримінологічну діяльність неурядових організацій, доцільно використовувати поняття публічної політики. Адже саме в межах публічної політики може провадитися кримінологічна діяльність неурядових організацій.

Під механізмом реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій пропонується розуміти сукупність нормативно-правових актів та відносин взаємозалежної системи суб'єктів кримінологічної діяльності (з одного боку, суб'єкти кримінологічної діяльності можуть бути будь-якої форми власності, а з іншого – вони обов'язково є об'єднаннями або організаціями недержавної форми власності), що спрямовані на виявлення причин та умов, а також попередження злочинної діяльності.

У підрозділі 3.2 «Інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження кримінологічної діяльності неурядових організацій» встановлено, що відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю інститути громадянського суспільства виступають як превенційні суб'єкти організованої злочинності у сфері формування ефективної системи боротьби зі злочинністю. Відповідно, інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження кримінологічної діяльності неурядових організацій може здійснюватися на підставі партнерства з організаціями як державної, так і публічної форми власності у сфері боротьби зі злочинністю.

Під інформаційно-аналітичним забезпеченням кримінологічної діяльності неурядових організацій доцільно розуміти діяльність уповноважених суб'єктів у сфері боротьби зі злочинністю, яка спрямована на накопичення, збір та обробку інформації щодо причин і умов вчинення кримінальних правопорушень або підтримання такої діяльності неурядових організацій іншими суб'єктами публічної політики у сфері боротьби зі злочинністю на підставі партнерства.

Під науковим супроводженням кримінологічної діяльності неурядових організацій нами пропонується вважати діяльність суб'єктів публічної політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка полягає у формуванні методичних рекомендацій щодо виявлення причин і умов кримінальних правопорушень, розробці пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного та міжнародного законодавства, організації регіональних, загальнонаціональних та

міжнаціональних форумів із обговорення актуальних проблем попередження злочинності тощо.

Розділ 4 «Шляхи удосконалення кримінологічної діяльності неурядових організацій» складається з двох підрозділів, у яких досліджено ефективність кримінологічної діяльності неурядових організацій та її вимір, зарубіжний досвід кримінологічної діяльності неурядових організацій.

У підрозділі 4.1 *«Ефективність кримінологічної діяльності неурядових організацій та її вимір»* наведено аргументи на користь того, що дослідження ефективності будь-якої діяльності здійснюється за допомогою формулювання задалегідь поставлених завдань. Зважаючи на це, завдання, що постають перед кримінологічною наукою, корелюються зі кримінологічною діяльністю. Ефективність кримінологічної діяльності неурядових організацій напряду залежить від поставленої мети або цілей, які безпосередньо повинні бути сформовані у статуті громадського об'єднання, про що, зокрема, вказано у ст. 11 Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р., у співвідношенні до затрачених ресурсів, що були використані для отримання бажаного результату кримінологічної діяльності (виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, зменшення статистичних показників щодо вчинених кримінальних правопорушень тощо).

Кримінологічна діяльність неурядових організацій як повноцінного суб'єкта кримінологічної політики у сфері боротьби зі злочинністю являє собою сукупність дій та заходів щодо попередження та профілактики кримінальних правопорушень, аналіз процесів та явищ, які детермінують виникнення злочинності, інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження, нагляд за кримінологічною діяльністю правоохоронних органів, а також забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Під виміром ефективності кримінологічної діяльності неурядових організацій запропоновано розуміти зменшення рівня злочинності в окремому регіоні або державі в цілому, покращення кримінологічної діяльності, суб'єктами якої виступають правоохоронні органи, в результаті нагляду та контролю з боку неурядових організацій, взаємодію між неурядовими організаціями та державними органами у сфері протидії злочинності, внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

У підрозділі 4.2 *«Зарубіжний досвід кримінологічної діяльності неурядових організацій»* в результаті аналізу зарубіжного досвіду кримінологічної діяльності неурядових організацій (Deutsches Forum für Kriminalprävention (Федеративна Республіка Німеччина), Guardian Angels (США), Crime Prevention Alliance of Florida (США), Columbia Neighborhood Watch (США)) та практики міжнародних неурядових організацій (Freedom in disasters, Médecins Sans Frontières, Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Oxfam) сформульовано висновок про те, що ефективна протидія злочинності

досягається шляхом:

- 1) обрання актуального напрямку кримінологічної діяльності – реалізації діяльності у відповідній сфері повинні передувати дослідження криміногенної ситуації у відповідній місцевості, діяльності інших суб'єктів протидії злочинності у цій сфері тощо;
- 2) врахування передового досвіду інших неурядових організацій в частині протидії злочинності;
- 3) тісної взаємодії з іншими суб'єктами протидії злочинності (правоохоронними органами, окремими громадянами, іншими неурядовими організаціями);
- 4) своєчасного усунення детермінантів кримінальних правопорушень; проведення потужних інформаційних кампаній;
- 5) участі у вихованні молодого покоління громадян у дусі гуманізму, поваги до особи, законослухняності.

Аналіз зарубіжного досвіду кримінологічної діяльності неурядових організацій продемонстрував, що найбільш ефективною є теоретико-практична модель протидії злочинності. Прикладом реалізації цієї моделі слугує діяльність такої неурядової організації, як Guardian Angels (США). Представники цього об'єднання громадян не тільки проводять семінари, тренінги та роз'яснювальні кампанії, в яких доводять до населення інформацію про те, як не стати жертвою кримінального правопорушення; беруть участь у вихованні молодого покоління громадян, але і реалізують практичну складову протидії злочинності – долучаються до охорони громадського порядку та безпеки. Багатовекторність кримінологічної діяльності Guardian Angels привела до популярності цієї організації в усьому світі, що вилилося у відкритті філіалів у більш ніж 10 країнах.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукової проблеми – сформовано цілісну концепцію теоретико-прикладних засад кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні, а також вироблено на цій основі напрями вдосконалення правового забезпечення діяльності громадських організацій. У результаті дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій.

1. Під час методологічного дослідження кримінологічної діяльності неурядових організацій були проаналізовані загальнофілософські, загальнонаукові та спеціальні методи. З-поміж загальнофілософських виокремлено діалектичний метод, який був використаний для: вивчення механізмів узагальнення історичного досвіду; аналізу динаміки розвитку принципів і напрямів кримінологічної діяльності неурядових організацій;

ознайомлення зі станом розробки теоретико-прикладних проблем кримінологічної діяльності неурядових організацій в теорії міжнародного права; дослідження закономірностей розвитку передумов застосування кримінологічної діяльності неурядових організацій; з'ясування етапів формування аналітичної природи кримінологічної діяльності неурядових організацій. Поміж загальнонаукових методів особливу увагу було приділено синергетичному підходу, що був використаний для: аналізу ролі міжнародного права у сфері прав людини; визначення ролі запобігання кримінальним правопорушенням на міжнародному рівні; дослідження ролі міжнародного права у сфері запобігання кримінальним правопорушенням; ознайомлення з міжнародно-правовими формами роботи Організації Об'єднаних Націй у сфері запобігання злочинності.

2. Кримінологічна діяльність неурядових організацій являє собою сукупність дій та заходів щодо попередження та профілактики кримінальних правопорушень, аналізу процесів та явищ, які детермінують виникнення злочинності, інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження, нагляду за кримінологічною діяльністю правоохоронних органів, а також забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

3. Ефективність кримінологічної діяльності неурядових організацій полягає у досягненні заздалегідь поставленої мети, цілей або завдань щодо захисту прав і свобод людини та громадянина, які передбачені статутом неурядової організації відповідно до ст. 11 Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р., у співвідношенні до затрачених ресурсів, що були використані для отримання бажаного результату кримінологічної діяльності (виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, зменшення статистичних показників щодо вчинених кримінальних правопорушень тощо). Під виміром ефективності кримінологічної діяльності неурядових організацій запропоновано розуміти зменшення рівня злочинності в окремому регіоні або державі в цілому, покращення кримінологічної діяльності, суб'єктами якої виступають правоохоронні органи, в результаті нагляду та контролю з боку неурядових організацій, взаємодії між неурядовими організаціями та державними органами у сфері протидії злочинності, внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Також встановлено, що від дієвості та налагодженості механізму реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій безпосередньо залежить кримінологічна політика як підсистема політики у сфері боротьби зі злочинністю.

4. Сформульовано висновок, що необхідно чітко розмежовувати «публічну політику» від «державної політики» саме з огляду на суб'єктний склад. Зокрема, публічна політика характеризується участю у політичній діяльності громадянського суспільства. У той час як державна політика

здійснюється тільки суб'єктами державної форми власності. Зважаючи на це, публічна політика є ширшим за державну політику поняттям. Тому, розглядаючи кримінологічну діяльність неурядових організацій, доцільно використовувати поняття публічної політики. Адже саме в межах публічної політики може провадитися кримінологічна діяльність неурядових організацій.

5. Під механізмом реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій запропоновано розуміти сукупність нормативно-правових актів та відносин взаємозалежної системи суб'єктів кримінологічної діяльності (з одного боку, суб'єкти кримінологічної діяльності можуть бути будь-якої форми власності, а з іншого – вони обов'язково є об'єднаннями або організаціями недержавної форми власності), що спрямовані на виявлення причин та умов, а також попередження злочинної діяльності.

6. Визначено, що відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю інститути громадянського суспільства виступають як превенційні суб'єкти організованої злочинності у сфері формування ефективної системи боротьби зі злочинністю. Відповідно, інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження кримінологічної діяльності неурядових організацій може здійснюватися на підставі партнерства з організаціями як державної, так і публічної форми власності у сфері боротьби зі злочинністю.

7. Виявлено, що на сьогодні на законодавчому рівні не закріплено зміст поняття «кримінологічний моніторинг», що, з одного боку, відкриває широке поле для досліджень у науковій сфері, проте з іншого – заважає виробленню уніфікованого підходу визначення сутності цього напрямку кримінологічної діяльності, кількості та наповненості стадій.

Встановлено, що відсутність закріпленого на законодавчому та підзаконному рівнях визначення категорії «кримінологічний моніторинг» вносить певний деструктив у реалізацію названого напрямку кримінологічної діяльності. Зокрема, така невизначеність призводить до відсутності єдиного розуміння широти змісту цього поняття, кількості та сутності стадій тощо.

8. На підставі синтезу трьох напрямів пошуку (семасіологічного, юридичного та наукового) підтримано позицію, відповідно до якої під кримінологічним моніторингом варто розглядати науково обґрунтовану систему безперервних спостережень, вимірювань, досліджень та контролю, змістом якої є здійснювані планомірні дії зі збирання, аналізу, узагальнення, порівняння з очікуваними результатами або початковими припущеннями, оцінки кримінологічно значущих явищ, процесів і станів об'єктів у різні періоди часу, спрямовані на підвищення ефективності протидії злочинності.

На основі аналізу змісту категорії «криміногенний» підтримано позицію, відповідно до якої поняття «кримінологічний моніторинг» та «моніторинг криміногенної ситуації» співвідносяться як ціле та частина.

9. Запропоновано диференціювати кримінологічний моніторинг, що здійснюється неурядовими організаціями, на такі стадії, як:

1) підготовча – стадія, на якій відбувається встановлення цілей та завдань, визначаються суб'єкти (підрозділи, фахівці), які братимуть участь у моніторингу, методи отримання кримінологічної інформації тощо;

2) пошукова – стадія збирання кримінологічної інформації;

3) аналізу та узагальнення отриманої інформації;

4) оціночна – стадія, на якій здійснюється порівняння отриманої інформації з початковими припущеннями, відбувається отримання кінцевого продукту моніторингу.

Обґрунтовано, що кримінологічний моніторинг як напрям діяльності зі протидії злочинності доцільно поділяти на чотири основні стадії:

1) підготовча – визначення відповідних фахівців, відповідальних за конкретні напрями роботи, планування, встановлення цілей та завдань, обрання методів, визначення строків тощо;

2) пошукова – полягає у збиранні кримінологічної інформації;

3) аналізу та узагальнення отриманої інформації – обробка інформації, що була отримана на попередній стадії моніторингу;

4) оціночна.

10. Підтримано наукову позицію, відповідно до якої взаємодія суб'єктів протидії злочинності – це узгоджена спільна діяльність рівних за своїми правами та обов'язками суб'єктів протидії злочинності, що здійснюється у законний спосіб та спрямована на запобігання кримінальним правопорушенням та правове реагування на них.

Встановлено, що, зважаючи на багатовекторність напрямів кримінологічної діяльності, яку здійснюють неурядові організації, цей суб'єкт (в узагальненому виді) взаємодіє з усіма суб'єктами протидії злочинності (як загальними, так і спеціальними). Найбільш поширеними є випадки взаємодії з правоохоронними органами (зокрема, Національною поліцією України, СБУ, Державною прикордонною службою України, ДКВС України тощо).

11. Основними напрямами взаємодії неурядових організацій з правоохоронними органами в частині протидії злочинності є:

1) охорона громадського порядку та безпеки (узгодження маршрутів планування з огляду на оперативну обстановку, спільне патрулювання території, спільна участь у інших заходах із охорони громадського порядку та безпеки тощо);

2) обмін інформацією кримінологічного характеру;

3) взаємодопомога у виявленні та усуненні детермінантів вчинення кримінальних правопорушень;

4) участь у науково-практичних заходах;

5) матеріально-технічна допомога;

6) проведення кампаній, спрямованих на протидію злочинності, тощо.

Аналіз досвіду кримінологічної діяльності зарубіжних національних (Deutsches Forum für Kriminalprävention (Федеративна Республіка Німеччина),

Guardian Angels (США), Crime Prevention Alliance of Florida (США), Columbia Neighborhood Watch (США)) та міжнародних неурядових організацій (Freedom in disasters, Médecins Sans Frontières, Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Oxfam) дозволив сформулювати висновок про те, що ефективна протидія злочинності досягається шляхом:

- 1) обрання актуального напрямку кримінологічної діяльності – вибір вектора протидії злочинності має бути обґрунтованим (так, наприклад, неурядова організація Freedom in disasters, що займається питанням протидії торгівлі людьми в умовах воєнних конфліктів, катастроф природного та техногенного характеру тощо, перш ніж обрати відповідний напрям діяльності, провела дослідження впливу відповідних негативних чинників на динаміку поширення кримінальних правопорушень зазначеного виду, встановила, що цією конкретною проблемою не займається жодна інша неурядова організація);
- 2) врахування передового досвіду роботи інших суб'єктів у цій сфері;
- 3) взаємодії з іншими суб'єктами протидії злочинності;
- 4) проведення інформаційних кампаній, усунення причин та умов злочинів та кримінальних проступків;
- 5) участі у вихованні молодого покоління громадян у дусі гуманізму, поваги до особи, законослужності.

Аналіз зарубіжного досвіду кримінологічної діяльності неурядових організацій продемонстрував, що найбільш ефективною є теоретико-практична модель протидії злочинності. Прикладом реалізації цієї моделі слугує діяльність такої неурядової організації, як Guardian Angels (США). Представники цього об'єднання громадян не тільки проводять семінари, тренінги та роз'яснювальні кампанії, в яких доводять до населення інформацію про те, як не стати жертвою кримінального правопорушення; беруть участь у вихованні молодого покоління громадян, але і реалізують практичну складову протидії злочинності – долучаються до охорони громадського порядку та безпеки. Багатовекторність кримінологічної діяльності Guardian Angels привела до популярності цієї організації в усьому світі, що вилилося у відкритті філіалів у більш ніж 10 країнах.

Доведено, що в умовах повномасштабної війни, яку підступно розв'язала Російська Федерація проти України, діяльність міжнародних медичних та гуманітарних неурядових організацій (як-от «Лікарі без кордонів», Міжнародний Комітет Червоного Хреста) має позитивний вплив на динаміку злочинності (сприяє усуненню детермінантів вчинення кримінальних правопорушень).

12. Під інформаційно-аналітичним забезпеченням кримінологічної діяльності неурядових організацій запропоновано розуміти діяльність уповноважених суб'єктів у сфері боротьби зі злочинністю, яка спрямована на накопичення, збір та обробку інформації щодо причин і умов вчинення кримінальних правопорушень або підтримання такої діяльності неурядових

організацій іншими суб'єктами публічної політики у сфері боротьби зі злочинністю на підставі партнерства.

Під науковим супроводженням кримінологічної діяльності неурядових організацій нами пропонується вважати діяльність суб'єктів публічної політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка полягає у формуванні методичних рекомендацій щодо виявлення причин і умов кримінальних правопорушень, розробці пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного та міжнародного законодавства, організації регіональних, загальнонаціональних та міжнародних форумів з обговорення актуальних проблем попередження злочинності тощо.

13. З метою дотримання принципу єдності термінології законодавства запропоновано викласти ст. 8 Закону України «Про Службу безпеки України» у такій редакції:

«Стаття 8. Відносини Служби безпеки України з державними органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами, громадянами та їх об'єднаннями

Служба безпеки України взаємодіє з державними органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, громадянами та їх об'єднаннями, які сприяють виконанню покладених на неї завдань.

Сприяння громадянами України та їх об'єднаннями, іншими особами законній діяльності Служби безпеки України відбувається на добровільних засадах».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

Статті у фахових виданнях України категорії «Б»:

1. Косяченко К. Е. Правове регулювання діяльності бюджетних установ у системі фінансового права України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 6. Т. 2. С. 32–37.

2. Косяченко К. Е. Сутність гарантій реалізації та захисту прав відповідних суб'єктів фінансового права. *Право і суспільство*. 2019. № 2. Ч. 1. С. 186–191.

3. Косяченко К. Е., Замкова Д. Р. Сучасні проблеми цивільного права України в інших галузях права. *Актуальні проблеми юриспруденції*. 2019. Вип. 6. С. 30–34.

4. Косяченко К. Е., Ткаченко П. І. Участь військовослужбовців у

цивільних правовідносинах. *Право і суспільство*. 2019. Вип. 6. С. 93–98.

5. Косяченко К. Е. Заходи фінансової відповідальності: проблематика питання правового механізму зупинення операцій з бюджетними коштами. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. Вип. 4. Т. 3. С. 110–113.

6. Косяченко К. Е. Деякі особливості фінансового механізму бюджетних установ України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ України*. 2020. Спец. вип. № 1. С. 345–353.

7. Косяченко К. Е. Адвокатура її призначення та місце в інституті громадянського суспільства. *Молодий вчений*. 2021. Вип. 3. С. 278–282.

8. Косяченко К. Е. Проблемні аспекти впровадження та проведення медіації в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 94–96. URL : http://lsej.org.ua/3_2022/19.pdf.

9. Косяченко К. Е. Кримінологічна діяльність неурядових організацій: нормативно-правове дослідження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 625–629. URL : http://lsej.org.ua/10_2022/158.pdf.

10. Косяченко К. Е. Інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження кримінологічної діяльності неурядових організацій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 558–561. URL : http://lsej.org.ua/11_2022/135.pdf.

11. Косяченко К. Е. Механізм реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 5. С. 77–81.

12. Косяченко К. Е. Ефективність кримінологічної діяльності неурядових організацій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 384–387. URL : http://lsej.org.ua/1_2023/92.pdf.

13. Косяченко К. Е. Досвід кримінологічної діяльності неурядових організацій у Німеччині та Італії. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2023. № 3–4 (7–8). С. 26–29.

14. Косяченко К. Е. Діяльність окремих неурядових організацій США у сфері запобігання злочинам. *Науковий часопис педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 18. Право*. 2023. № 40. С. 21–26.

15. Косяченко К. Е. Досвід зарубіжних неурядових організацій у запобіганні злочинам (на прикладі «Columbia neighborhood watch» та «Freedom in disasters»). *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2023. № 4 (28). С. 6–10.

16. Косяченко К. Е. Окремі напрямки взаємодії неурядових організацій зі Службою безпеки України у сфері протидії злочинності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2024. № 67. С. 48–51.

17. Косяченко К. Е. Стадії здійснення кримінологічного моніторингу неурядовими організаціями. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2023. № 5–6 (68–69). С. 36–40.

18. Косяченко К. Е. Деякі аспекти протидії злочинності завдяки взаємодії неурядових організацій з підрозділами Національної поліції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 412–414. URL : http://www.lsej.org.ua/3_2024/101.pdf.

*Статті в періодичних наукових виданнях,
що індексуються БД Scopus та Web of Science:*

19. Kosiachenko K., Pochtovyi M., Kyrychenko A., Spilnyk S., Mozol V. Activity of NGOs as a constituent element of policy in the field combating crime. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11. Issue 56. P. 56–65. URL : <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2112>.

20. Yanishevskya K., Kosiachenko K., Kamyshanskyi O., Neviadovskyi V., Telizhenko L. Transdisciplinary theory of the nature of crime as an expression of a symbiotic complex approach. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12. Issue 66. P. 188–197. URL : <https://doi.org/10.34069/AI/2023.66.06.18>.

21. Shablysty V. V., Kosiachenko K. E., Berezhniak V. S., Katorkin R. A., Konopelskyi V. Y. Activities of international medical and humanitarian NGOs in Ukraine under martial law. *Christian Journal for Global Health*. 2023. Vol. 10. Issue 1. P. 33–42. URL : <https://doi.org/10.15566/cjgh.v10i1.749>.

***Наукові праці, що засвідчують апробацію
матеріалів дисертації:***

22. Косяченко К. Е. Правове значення неурядових організацій в Україні. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Одеса, 25 лют. 2022 р.). Одеса : Одеський держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 69–71.

23. Косяченко К. Е. Неурядові організації як суб'єкти кримінологічної діяльності. *Перспективи розвитку територій: теорія і практика : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищ. освіти і молодих учених* (м. Харків, 16-17 лист. 2022 р.). Харків, 2022. С. 20–21.

24. Косяченко К. Е. Інформаційний простір у діяльності неурядових організацій для забезпечення національної безпеки. *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 25-26 лист. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 223–227.

25. Косяченко К. Е. Роль та місце бюджету в діяльності неурядових організацій. *Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 23 лист. 2022 р.). Дніпро, 2022. С. 616–619.

26. Косяченко К. Е. Значення неурядових організацій: механізм реалізації кримінологічної діяльності. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і*

прикладні аспекти : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 бер. 2023 р.). Дніпро, 2023. С. 312–314.

27. Косяченко К. Е. Сутність ефективності кримінологічної діяльності неурядових організацій. *Правові засади організації та здійснення публічної влади : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Хмельницький, 31 бер. 2023 р.). Хмельницький, 2023. С. 259–261.

28. Косяченко К. Е. Взаємодія неурядових організацій з державною прикордонною службою у сфері протидії злочинності. *Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин і умовах євроінтеграційних процесів : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 16 лист. 2023 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 132–134.

29. Косяченко К. Е. Принципи здійснення кримінологічного моніторингу неурядовими організаціями. *Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Кропивницький, 08 груд. 2023 р.). Кропивницький, 2023. С. 196–199.

30. Косяченко К. Е. Основні напрямки взаємодії неурядових організацій з органами та підрозділами Національної поліції у сфері протидії злочинності. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 29 лют. 2024 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 166–169.

31. Косяченко К. Е. Взаємодія неурядових організацій з поліцією та правоохоронними органами в частині протидії злочинності. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 414–415.

32. Косяченко К. Е. Взаємодія неурядових організацій зі службою безпеки України у сфері протидії злочинності. *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки : матеріали наук.-практ. конф.* (м. Київ, Львів, Харків, 22-23 лют. 2024 р.). Київ; Львів; Харків, 2024. С. 467–469.

33. Косяченко К. Е. Важлива роль неурядових організацій у протидії злочинності та співпраця із іншими суб'єктами протидії злочинності. *Методологія сучасних наукових досліджень : матеріали ювілейної XX Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 22-23 лют. 2024 р.). Харків, 2024. С. 271–274.

34. Косяченко К. Е. Протидія злочинності у взаємодії неурядових організацій та підрозділів національної поліції. *Інтеграція науки та практики управління в умовах соціокультурних трансформацій : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Полтава, 25 квіт. 2024 р.). Полтава, 2024. С. 616–619.

35. Косяченко К. Е. Важлива роль неурядових організацій у взаємодії зі Службою безпеки України. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Кривий Ріг, 26 квіт. 2024 р.). Кривий Ріг, 2024. С. 54–56.

36. Косяченко К. Е. Актуальні питання проведення податкових перевірок у період воєнного стану в Україні. *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Суми, 31 трав. 2024 р.). Суми, 2024. С. 92–95.

АНОТАЦІЯ

Косяченко К. Е. Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, 2025.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукової проблеми – сформовано цілісну концепцію теоретико-прикладних засад кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні, а також вироблено на цій основі напрями вдосконалення правового забезпечення діяльності громадських організацій. У результаті дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій.

На основі аналізу теоретичних засад, правового регулювання та практичного розв’язання неурядовими організаціями завдань у сфері захисту прав людини, в тому числі в умовах збройного конфлікту, запобігання кримінальним правопорушенням створено теоретичну концепцію їхньої кримінологічної діяльності, основою якої є ідея про те, що усі держави мають неухильно дотримуватися норм міжнародного права, усіляко сприяти створенню нових та функціонуванню існуючих об’єднань громадян, не втручатися у їхню діяльність.

Кримінологічну діяльність неурядових організацій визначено як сукупність заходів аналітичного, координаційного, виховного, запобіжного, організаційного, наглядового, гуманітарного, інформаційного та освітнього характеру, що вживаються суб’єктами, не наділеними державно-владними повноваженнями, на спеціально-кримінологічному, індивідуальному, віктимологічному рівнях стосовно невизначеного кола осіб (в умовах збройного конфлікту – адресно) задля усунення та нейтралізації чинників, що спричиняють правопорушення.

Запропоновано диференціювати кримінологічний моніторинг, що здійснюється неурядовими організаціями, на такі стадії, як: 1) підготовча – стадія, на якій відбувається встановлення цілей та завдань, визначаються суб’єкти (підрозділи, фахівці), які будуть брати участь у моніторингу, методи отримання кримінологічної інформації тощо; 2) пошукова – стадія збирання кримінологічної інформації; 3) аналізу та узагальнення отриманої інформації;

4) оціночна – стадія, на якій здійснюється порівняння отриманої інформації з початковими припущеннями, відбувається отримання кінцевого продукту моніторингу.

Встановлено, що основними напрямками взаємодії неурядових організацій із правоохоронними органами в частині протидії злочинності є: 1) охорона громадського порядку та безпеки (узгодження маршрутів планування з огляду на оперативну обстановку, спільне патрулювання території, спільна участь у інших заходах із охорони громадського порядку та безпеки тощо); 2) обмін інформацією кримінологічного характеру; 3) взаємодопомога у виявленні та усуненні детермінантів вчинення кримінальних правопорушень; 4) участь у науково-практичних заходах; 5) матеріально-технічна допомога; 6) проведення кампаній, спрямованих на протидію злочинності, тощо.

Доведено, що ефективність кримінологічної діяльності неурядових організацій полягає у досягненні заздалегідь поставленої мети, цілей або завдань щодо захисту прав і свобод людини та громадянина, які передбачені статутом неурядової організації, у співвідношенні до затрачених ресурсів, що були використані для отримання бажаного результату кримінологічної діяльності (виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, зменшення статистичних показників щодо вчинених кримінальних правопорушень, надання гуманітарної допомоги тощо).

На підставі аналізу досвіду кримінологічної діяльності зарубіжних національних та міжнародних неурядових організацій сформульовано висновок про те, що ефективна протидія злочинності досягається шляхом: 1) обрання актуального напрямку кримінологічної діяльності – вибір вектора протидії злочинності має бути обґрунтованим (конкретною проблемою не займається жодна інша неурядова організація); 2) врахування передового досвіду роботи інших суб'єктів у цій сфері; 3) взаємодії з іншими суб'єктами протидії злочинності; 4) проведення інформаційних кампаній, усунення причин та умов злочинів та кримінальних проступків; 5) участі у вихованні молодого покоління громадян у дусі гуманізму, поваги до особи, законослухняності.

Удосконалено наукову позицію, відповідно до якої взаємодія суб'єктів протидії злочинності – це узгоджена спільна діяльність рівних за своїми правами та обов'язками суб'єктів протидії злочинності, що здійснюється у законний спосіб та спрямована на запобігання кримінальним правопорушенням та правове реагування на них.

Розвинуто твердження про те, що з огляду на багатовекторність напрямів кримінологічної діяльності, яку здійснюють неурядові організації, цей суб'єкт (в узагальненому виді) взаємодіє з усіма суб'єктами протидії злочинності (як загальними, так і спеціальними). Найбільш поширеними є випадки взаємодії з правоохоронними органами (зокрема, Національною поліцією України, СБУ, Державною прикордонною службою України, ДКВС України тощо).

Набуло подальшого розвитку твердження про те, що під механізмом

реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій слід розуміти сукупність нормативно-правових актів та відносин взаємозалежної системи суб'єктів кримінологічної діяльності (з одного боку, суб'єкти кримінологічної діяльності можуть бути будь-якої форми власності, а з іншого – вони обов'язково є об'єднаннями або організаціями недержавної форми власності), що спрямовані на виявлення причин та умов, а також попередження злочинної діяльності.

Аналіз зарубіжного досвіду кримінологічної діяльності неурядових організацій продемонстрував, що найбільш ефективною є теоретико-практична модель протидії злочинності. Прикладом реалізації цієї моделі слугує діяльність такої неурядової організації, як Guardian Angels (США). Представники цього об'єднання громадян не тільки проводять семінари, тренінги та роз'яснювальні кампанії, в яких доводять до населення інформацію про те, як не стати жертвою кримінального правопорушення; беруть участь у вихованні молодого покоління громадян, але і реалізують практичну складову протидії злочинності – долучаються до охорони громадського порядку та безпеки. Багатовекторність кримінологічної діяльності Guardian Angels привела до популярності цієї організації в усьому світі, що вилилося у відкритті філіалів у більш ніж 10 країнах.

Доведено, що в умовах повномасштабної війни, яку підступно розв'язала Російська Федерація проти України, діяльність міжнародних медичних та гуманітарних неурядових організацій (як-от «Лікарі без кордонів», Міжнародний Комітет Червоного Хреста) має позитивний вплив на динаміку злочинності (сприяє усуненню детермінантів вчинення кримінальних правопорушень).

Під інформаційно-аналітичним забезпеченням кримінологічної діяльності неурядових організацій запропоновано розуміти діяльність уповноважених суб'єктів у сфері боротьби зі злочинністю, яка спрямована на накопичення, збір та обробку інформації щодо причин і умов вчинення кримінальних правопорушень або підтримання такої діяльності неурядових організацій іншими суб'єктами публічної політики у сфері боротьби зі злочинністю на підставі партнерства.

Під науковим супроводженням кримінологічної діяльності неурядових організацій нами пропонується вважати діяльність суб'єктів публічної політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка полягає у формуванні методичних рекомендацій щодо виявлення причин і умов кримінальних правопорушень, розробці пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного та міжнародного законодавства, організації регіональних, загальнонаціональних та міжнародних форумів із обговорення актуальних проблем попередження злочинності тощо.

З метою дотримання принципу єдності термінології законодавства запропоновано викласти ст. 8 Закону України «Про Службу безпеки України» у

такій редакції:

«**Стаття 8.** Відносини Служби безпеки України з державними органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами, громадянами та їх об'єднаннями

Служба безпеки України взаємодіє з державними органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, громадянами та їх об'єднаннями, які сприяють виконанню покладених на неї завдань.

Сприяння громадянами України та їх об'єднаннями, іншими особами законній діяльності Служби безпеки України відбувається на добровільних засадах».

Ключові слова: кримінологічна діяльність, неурядові організації, воєнний стан, профілактика правопорушень, міжнародне гуманітарне право, громадянське суспільство.

SUMMARY

Kosyachenko K. E. Theoretical and applied principles of criminological activity of non-governmental organizations in Ukraine. – On the rights of the manuscript.

Dissertation for the doctor degree of legal sciences in specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal executive law. – Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2025.

The dissertation provides a theoretical generalization and proposes a new solution to the scientific problem – a holistic concept of theoretical and applied principles of criminological activity of non-governmental organizations in Ukraine is formed, and the main directions for improving the legal support of the activities of public organizations are developed on this basis. As a result of the study, a number of conclusions, proposals and recommendations are formulated.

Based on the analysis of theoretical foundations, legal regulation and practical solution of tasks by non-governmental organizations in the field of human rights protection, including in conditions of armed conflict, prevention of criminal offenses, a theoretical concept of its criminological activity has been created, the basis of which is the idea that all states must strictly adhere to the norms of international law, in every possible way facilitate the creation of new and the functioning of existing associations of citizens, and not interfere in their activities.

Criminological activity of non-governmental organizations is defined as a set of measures of an analytical, coordination, educational, preventive, organizational, supervisory, humanitarian, informational and educational nature, taken by entities not endowed with state-authority powers at the special criminological, individual, victimological levels in relation to an unspecified circle of persons (in conditions of

armed conflict – targeted) in order to eliminate and neutralize the factors that cause offenses.

It is proposed to differentiate criminological monitoring carried out by non-governmental organizations into the following stages: 1) preparatory – the stage at which goals and objectives are set, subjects (units, specialists) who will participate in monitoring are determined, methods of obtaining criminological information, etc.; 2) search – the stage of collecting criminological information; 3) analysis and generalization of the information received; 4) evaluation – comparison of the information received with the initial assumptions, obtaining the final monitoring product.

It has been established that the main areas of interaction of non-governmental organizations with law enforcement agencies in terms of combating crime are: 1) protection of public order and security (coordination of planning routes taking into account the operational situation, joint patrolling of the territory, joint participation in other measures to protect public order and security, etc.); 2) exchange of information of a criminological nature; 3) mutual assistance in identifying and eliminating the determinants of the commission of criminal offenses; 4) participation in scientific and practical activities; 5) material and technical assistance; 6) conducting campaigns aimed at combating crime, etc.

It has been proven that the effectiveness of criminological activities of non-governmental organizations consists in achieving a pre-set goal, objectives or tasks regarding the protection of human and citizen rights and freedoms, which are provided for by the charter of the non-governmental organization, in proportion to the resources spent, which were used to obtain the desired result of criminological activities (identification of causes and conditions contributing to the commission of criminal offenses, reduction of statistical indicators of committed criminal offenses, provision of humanitarian assistance, etc.).

Based on the analysis of the experience of criminological activities of foreign national and international non-governmental organizations, the conclusion was formulated that effective crime prevention is achieved by: 1) choosing a relevant direction of criminological activities – the choice of the vector of crime prevention must be justified (no other non-governmental organization deals with a specific problem); 2) taking into account the best experience of other subjects in this area; 3) interaction with other subjects of crime prevention; 4) conducting information campaigns, eliminating the causes and conditions of crimes and criminal offenses; 5) participating in the education of the younger generation of citizens in the spirit of humanism, respect for the person, and lawfulness.

The scientific position was improved, according to which the interaction of subjects of crime prevention is a coordinated joint activity of subjects of crime prevention equal in their rights and obligations, carried out in a lawful manner and aimed at preventing criminal offenses and legally responding to them.

The statement was developed that, taking into account the multi-vector nature

of the areas of criminological activity carried out by non-governmental organizations, this entity (in a generalized form) interacts with all entities combating crime (both general and special). The most common cases are cases of interaction with law enforcement agencies (in particular, the National Police of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the State Border Service of Ukraine, the State Committee for Internal Affairs of Ukraine, etc.).

The statement was further developed that the mechanism for implementing the criminological activity of non-governmental organizations should be understood as a set of regulatory legal acts and relations of an interdependent system of entities of criminological activity (subjects of criminological activity can be of any form of ownership, and on the other hand, they must be associations or organizations of non-state ownership), which are aimed at identifying the causes and conditions, as well as preventing criminal activity.

Analysis of foreign experience of criminological activity of non-governmental organizations has shown that the most effective is the theoretical-practical model of combating crime. An example of the implementation of this model is the activities of such a non-governmental organization as «Guardian Angels» (USA). Representatives of this association of citizens not only conduct seminars, trainings and awareness campaigns, in which they bring information to the population about how not to become a victim of a criminal offense; participate in the education of the younger generation of citizens, but also implement the practical component of combating crime – they participate in the protection of public order and security. The multi-vector nature of the criminological activity of «Guardian Angels» has led to the popularity of this organization throughout the world, which has resulted in the opening of branches in more than 10 countries of the world.

It is proven that in the conditions of a full-scale war, which was insidiously unleashed by the Russian Federation against Ukraine, the activities of international medical and humanitarian non-governmental organizations (in particular, «Doctors Without Borders», International Committee of the Red Cross) have a positive impact on the dynamics of crime (contributes to the elimination of determinants of the commission of criminal offenses).

It is proposed to understand the information and analytical support of the criminological activity of non-governmental organizations as the activities of authorized entities in the field of combating crime, which are aimed at accumulating, collecting and processing information on the causes and conditions of the commission of criminal offenses or supporting such activities of non-governmental organizations by other subjects of public policy in the field of combating crime on the basis of partnership.

We propose to consider the scientific support of the criminological activities of non-governmental organizations as the activities of public policy subjects in the field of combating crime, which consists in the formation of methodological recommendations for identifying the causes and conditions of criminal offenses, the

development of proposals for improving domestic and international legislation, the organization of regional, national and international forums for discussing current problems of crime prevention, etc.

In order to comply with the principle of unity of terminology in legislation, it is proposed to set out Article 8 of the Law of Ukraine «On the Security Service of Ukraine» in the following wording:

«Article 8. Relations of the Security Service of Ukraine with state bodies, enterprises, institutions, organizations, officials, citizens and their associations

The Security Service of Ukraine interacts with state bodies, enterprises, institutions, organizations and officials, citizens and their associations, which contribute to the fulfillment of the tasks assigned to it.

The assistance of citizens of Ukraine and their associations, other persons to the lawful activities of the Security Service of Ukraine is provided on a voluntary basis».

Keywords: *criminological activity, non-governmental organizations, martial law, crime prevention, international humanitarian law, civil society.*